

Abstract:

Lubinska L., Lubyński O., Kasiyanyk I. PECULIARITIES OF AGRICULTURAL LAND USE IN THE TERRITORY CERET RIVER BASIN (ON THE MATERIALS OF THE TERNOPOL REGION)

The publication analyzes the structure of agricultural land use in the Seret river basin in the context of the grassroots administrative taxa (village councils). The database was made up of the statistical results of the land use structure in the Ternopil region, as well as open source data that characterize the manifestations of erosion processes. The main natural and anthropogenic factors in the formation of the modern structure of agricultural land use are analyzed. The first are due to the physical-geographical location of the territory. These include topography, water level, soil cover, maternal and underlying rocks. A direct correlation has been established with the relief at the upper section of the basin and with the peculiarities of the soil cover in the lower course. It has been established that the main factor in destabilization is the irrational structure of arable land.

The conditions and factors of the spatial distribution of the structure of natural forage lands and orchards are described, depending on the natural conditions as well as the historical features of land use. The causes of the occurrence of anomalies with activated surface flushing and the development of linear forms of erosion have been established. The main foci of increasing concentration are confined to areas with a high level of changes in natural vegetation cover. Reclamation results contribute to the erosion, where technical structures have become unusable.

The results demonstrate that the structure of agricultural land use in the basin of Seret river is characterized by pronounced regional discrepancies with landscape features, which ultimately provokes the development of destructive processes and the deterioration of the natural properties of natural landscapes. The use of trends identified in the research process will allow developing an effective regional strategy for environmentally safe environmental management.

Key words: *the Seret River, agriculture, land.*

Надійшла 14.11.2018р.

УДК 581.9:502.75(477/65)

Валентина МИРЗА-СІДЕНКО, Наталія МАСЛОВА

ПРИРОДНО - ЗАПОВІДНИЙ ФОНД КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті здійснений аналіз формування природно – заповідного фонду Кіровоградської області впродовж 1940 – 2018 рр. Охарактеризовано сучасний склад природно – заповідного фонду, який містить 224 природно – заповідних територій загальнодержавного (26) та місцевого (198) значення. Проаналізовано територіальні відмінності природно – заповідного фонду області. Розглянуто шляхи оптимізації мережі природно – заповідних територій, створення національного природного парку «Чорноліський».

Ключові слова: *природно – заповідний фонд, процент заповідності, національний природний парк, Кіровоградська область.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Природно – заповідний фонд (ПЗФ) становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси яких мають особливу наукову, природоохоронну, естетичну, рекреаційну та іншу цінність та виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища. ПЗФ України охороняється як національне надбання щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає ПЗТ як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Актуальність і новизна дослідження. Початок ХХІ ст. можна охарактеризувати як період становлення просторової структури природно-заповідного фонду. Саме в 2000 р. розпочала діяти загальнодержавна програма

формування національної екомережі України на період 2000—2015 рр., яка встановила завдання збільшити відсоток заповідності до 10,4% (на той час частка природно-заповідного фонду становила лише 4%) загальної території країни. Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» відзначено необхідність розширення площі природно-заповідного фонду до 10% у 2015 р. та до 15% загальної площі території країни у 2020 р. Для території Кіровоградської області, де майже 80 % території зайнято ріллею, проблеми збереження ландшафтного та біотичного розмаїття, оптимізації мережі природно – заповідного фонду, поліпшення стану навколишнього середовища є надзвичайно актуальними. Відбувається інтенсивна антропогенна трансформація природних ландшафтів – лісостепових, степових, лучних, водних, болотних, які збереглись приблизно на 15 % площі території області.

Мета і завдання, матеріал і методи дос-

лідження. Метою проведеного дослідження є аналіз становлення, існуючого стану та шляхів оптимізації ПЗФ Кіровоградської області. Основними завданнями було визначено виділення ключових етапів розвитку ПЗФ області, аналіз динаміки мережі природно-заповідних територій з 1940 по 2018 рр., характеристика категорійного складу ПЗФ в області та за адміністративними районами, обрахунки показників заповідності територій, обґрунтування доцільності створення національного природного парку «Чорноліський», виділення елементів регіональної екомережі, виконання картосхеми. В основу публікації покладено матеріали Департаменту екології і природних ресурсів Кіровоградської облдержадміністрації. Застосовано методи дослідження: історичний, польових досліджень, порівняльно – географічний, статистичний, картографічний, системного аналізу та інші.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Еколого-географічним аспектам розвитку заповідної справи присвячені публікації М. Д. Гродзинського, П. Г. Шищенка (2001), В. М. Пашенка (2000), А. М. Маринича (2003), Ю. Р. Шеляг-Сосонка, Т. Л. Андрієнко, Я. І. Мовчана (2005) та ін. Питання формування мережі природно – заповідних територій у Кіровоградській області висвітлені у публікаціях Т.Л. Андрієнко, О.І. Прядко, В.М. Сіденко В.М. (1995), В.А. Онищенко, В.М. Мирзи – Сіденко В.М. (2002), А.О. Домаранського (2006), В.М. Мирзи – Сіденко, Т.Л. Андрієнко, В.А. Онищенко, О.І. Прядко (2008) та ін. Проблема оптимізації природно – заповідної мережі Кіровоградської області потребує подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу і обґрунтування результатів досліджень. Для більшості країн Європейського Союзу характерний значний відсоток заповідних об'єктів - не менше 10-15% від площі держави. У Північній Америці заповідано понад 17% від площі поверхні материка, у Південній і Центральній Америці - 13% (Галапагоські о-ви – 100%), в Австралії та Океанії – понад 14% від всієї території регіону (Нова Зеландія – 25%), в Африці – 8,5%, Азії – близько 7%. Станом на 01.01.2018 природно-заповідний фонд України має в своєму складі 8296 території та об'єктів загальною площею 4,318 млн.га. Серед них 19 природних і 5 біосферних заповідників, 49 національних природних парків, 320 заказників, 136 пам'яток природи, 18 ботанічних садів, 20 дендрологічних та 7 зоологічних парків, 89 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Відношення фактичної площі природно-заповідного фонду

України до площі держави («показник заповідності») становить 6,6% [7].

Показники заповідності в адміністративних одиницях України становлять: до 5% – у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Черкаській Харківській областях, понад 12% – в Івано-Франківській, Хмельницькій, Закарпатській областях, у м. Києві – 14,9%, м. Севастополі – 30,3% .

Формування мережі природно-заповідних територій та об'єктів в межах сучасної території Кіровоградської області відбувалось у декілька етапів. Перший етап започаткований 1940 року. Згідно постанови уряду Веселобовеньківську лісовознавчу дослідну станцію було перетворено у державний заповідник «Веселі Боковеньки» та передано у ведення Управління заповідниками при РНК УРСР. Станом на 1.01.1941 року в Україні існувало 9, а 1951 р. – 12 державних природних заповідників. Спеціальною постановою від 29 серпня 1951 р. 5 державних заповідників підлягали реорганізації у т.ч. і заповідник «Веселі Боковеньки» [1], який був переведений у Веселобовеньківську лісовознавчу дослідну станцію та перепідпорядкований Інституту лісу Академії Наук УРСР.

Активізації природоохоронної діяльності сприяло прийняття Закону «Об охроне природы Украинской ССР» (1960). Постановою Ради Міністрів УРСР № 105 (1960 р.) був затверджений список найбільш видатних парків, взятих під охорону держави, до складу яких в межах Кіровоградської області увійшли дендрологічний парк республіканського значення «Веселі Боковеньки» та парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва республіканського значення «Онуфріївський парк». З утворенням 1967 р. Державного комітету УРСР з охорони природи та його представництва у Кіровоградській області розпочався етап цілеспрямованого виявлення та заповідання у статусі пам'яток природи унікальних природних об'єктів регіону – скель, джерел, дерев, боліт, балок, лісів тощо. Рішеннями облвиконкому створені 4 «Докучаєвських лісосмуги» у Маловисківському р-ні (1968), засновано 8 пам'яток природи місцевого значення («Бірзуловські горби», «Каскади», «Холодні ключі», «Дубивелетні» та ін.) (1971), 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення («50 років Жовтня», «Міський сад», «Ковалівський», «Парк Космонавтів») (1972). 1975 року засновано 2 природно-заповідних об'єкти загальнодержавного значення – парк-пам'ятка

садово-паркового мистецтва «Хутір Надія» і гідрологічна пам'ятка природи «Болото «Чорний ліс». Рішенням облвиконкому 1978 року створено 5 заповідних урочищ місцевого значення в Онуфріївському р-ні («Довге», «Шеметів ліс» та ін.).

На 1.01.1980 р. мережа природно-заповідного фонду Кіровоградської області складалась із 26 територій та об'єктів. На початку 80-х рр. зростає чисельність об'єктів загальнодержавного значення. Постановами Ради Міністрів УРСР було утворено ландшафтний заказник «Чорноліський» (1980) площею 3491 га та орнітологічний заказник «Редьчине» в Олександрівському р-ні (1983). Впродовж 1984-1991 рр. кількісно зростає мережа природно-заповідних об'єктів місцевого значення. Створені заповідні урочища у Долинському (Наталіївське, Олександрівська дача) (1984), Світловодському (Барвінкова і тюльпанова гора) (1987), засновано заказники і пам'ятки природи у Новомиргородському (Балка Троянівська) (1988), Новгородківському (Білопіль), Знам'янському (Бочки), Компаніївському (Інгульська жила) (1989) та ін. 1991 року засновано 5 лісових заказників місцевого значення в межах Новомиргородського району (Окіп, Луки, Коробчино...), орнітологічний заказник «Аджамський» (Кіровоградський р-н).

Наприкінці 1991 р. мережа природно – заповідного фонду Кіровоградської області включала 45 територій та об'єктів місцевого і загальнодержавного значення. За 10 років вона кількісно зросла на 19 природно – заповідних територій.

Якісно новий етап науково обґрунтованої оптимізації природно – заповідного фонду області був започаткований навесні 1991 року укладанням угоди між Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища Мінприроди України в Кіровоградській області та міжгалузевою комплексною ла-

бораторією наукових основ заповідної справи Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного і Мінприроди України під керівництвом д.б.н., проф. Андрієнко Тетяни Леонідівни. Наукова концепція співробітництва передбачала проведення польових експедиційних досліджень на всій території області з метою ґрунтового вивчення її природного потенціалу. Передбачалось дослідження біологічного і ландшафтного різноманіття, визначення місцезнаходжень популяцій та складання списків раритетних видів флори і фауни (ендемів, реліктів, рідкісних та тих, що включені до Червоних книг), рослинних і тваринних угруповань, типових і унікальних природних ландшафтів, виявлення перспективних для заповідання природних територій і природних об'єктів, підготовка їх наукових характеристик та здійснення Держуправлінням організаційних заходів щодо їх заповідання. За результатами проведених експедиційних досліджень мережа ПЗФ області вже 1999 року включала 130 природно – заповідних територій і об'єктів [5].

1999 року наукова експедиція працювала на територіях Чорного та Чутянського лісових масивів, маючи за мету підготовку наукового обґрунтування щодо підвищення охоронного статусу існуючого ландшафтного заказника «Чорноліський» та створення національного природного парку площею близько 13 тис. га. Цього ж року тривали наукові дослідження територій проєктованих регіональних ландшафтних парків «Світловодський» і «Білецькіє плавні» у Придніпров'ї. Польові експедиційні дослідження охопили також Долинський район, на території якого відбувалось уточнення кордонів та опрацювання питань, пов'язаних із створенням регіонального ландшафтного парку «Веселобоківський». Кількісні зміни у мережі природно – заповідних територій в межах Кіровоградської області наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка мережі природно – заповідних територій в межах Кіровоградської області

Роки	Кількість ПЗТ	Площа, тис.га	% заповідності території
1940	1	0,1	0,0
1960	2	0,16	0,0
1968	6	0,2	0,0
1980	27	3,95	0,16
1990	39	4,3	0,17
1995	114	8,4	0,34
2000	150	8,8	0,36
2005	178	11,3	0,46
2010	196	36,9	1,5
2012	215	98,5	4,01

2015	221	100,4	4,04
2018	224	100,5	4,08

Мережа природно – заповідного фонду Кіровоградської області станом на 1.09.2018 року включає 224 природно – заповідних територій і об’єктів загальною площею понад 100,5 тис. га. Із загальної кількості заповідних територій 26 мають загальнодержавний, 198 – місцевий статус. Природно – заповідні території представлені 6 категоріями заповідності, серед них: заказники (106), пам’ятки природи (52), заповідні урочища (55), парки - пам’ятки садово – паркового мистецтва(8), дендрологічний парк (1), регіональні ландшафтні парки (2) (табл.2). В межах області відсутні біосферні та природні заповідники, національні природні парки, тобто заповідні території найвищого

рангу [7]. Зважаючи на високий ступінь техногенної трансформації природних ландшафтів, на досліджуваній території кількісно переважають заповідні об’єкти площею від 25,1 до 100,0 га (74 або 37,8 % від загальної кількості), до 10,0 га (64; 32,8%), від 10,0 до 25,0 га (36; 18,4 %). Крупних об’єктів площею понад 500 га - усього 6. Найбільші площі мають регіональні ландшафтні парки "Світловодський" (60,3 тис.га) і "Веселобоківський ім. М.Л. Давидова "(17,5 тис.га), ландшафтні заказники "Чорноліський "(3,5 тис.га)," Голоче "(3,7 тис.га)," Зелена брама "(2,9 тис.га), гідрологічний заказник "Велика Вись" (568 га).

Таблиця 2

Розподіл територій та об’єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) за їх значенням, категоріями та типами (станом на 01.09.2018 року)

Категорії об’єктів ПЗФ	Об’єкти ПЗФ						% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
	Загальнодержавного значення		місцевого значення		разом		
	кількість, од.	площа, га усього	кількість, од.	площа, га усього	кількість, од.	площа, га усього	
Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	77850,73	2	77850,73	77,55
Заказники, усього	21	5728,00	85	12818,92	106	18546,92	18,46
у тому числі:							
ландшафтні	7	3844,40	49	9818,50	56	13662,90	13,60
лісові	1	43,50	7	1102,10	8	1145,60	1,14
ботанічні	9	741,50	20	991,24	29	1732,74	1,72
загальнозоологічні	1	27,00	3	220,30	4	247,30	0,24
орнітологічні	2	503,60	5	736,40	7	1240,00	1,23
ентомологічні	-	-	1	4,30	1	4,30	0,004
гідрологічні	1	568,00	-	-	1	568,00	0,57
Пам’ятки природи, усього	2	9,10	50	525,48	52	534,58	0,53
у тому числі:							
комплексні	1	7,10	7	128,21	8	135,31	0,13
ботанічні	-	-	28	331,54	28	331,54	0,33
зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40	0,0004
гідрологічні	1	2,00	10	55,83	11	57,83	0,06
геологічні	-	-	3	9,50	3	9,50	0,01
Заповідні урочища	-	-	55	3192,76	55	3192,76	3,18
Дендрологічні парки	1	109,00	-	-	1	109,00	0,11
Парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва	2	63,70	6	107,75	8	171,45	0,17
РАЗОМ	26	5909,80	198	94549,56	224	100459,36	100

Проаналізовано територіальні відмінності природно - заповідного фонду області. Встановлено, що найбільш висока концентрація заповідних об’єктів спостерігається в лісостеповій частині області. Відсоток заповідності в Кіровоградській області становить 4,08%. Най-

менші його значення - <1% відзначені в межах Бобринецького, Гайворонського, Добровеличківського, Кіровоградського, Компаніївського, Устинівського, Новоукраїнського, Новгородківського районів, розташованих у степовій зоні. Найбільш високі показники заповідності

території спостерігаються в Долинському (14,5%) та Світловодському (49,7%) районах, де значні площі відведені під регіональні

ландшафтні парки "Веселобоківський ім. М.Л. Давидова "і" Світловодський "(рис.1).

Динаміка чисельності природно-заповідних територій за адміністративними районами Кіровоградської області

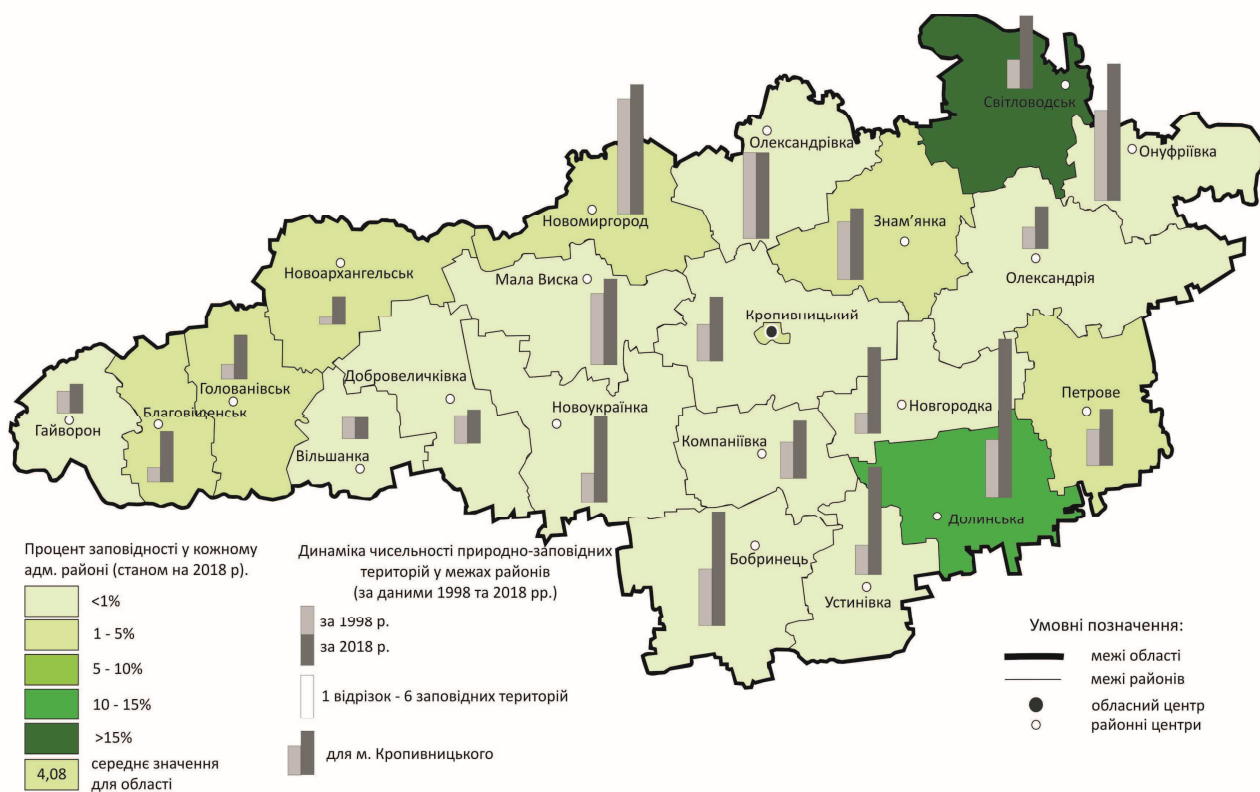

Рис.1. Динаміка чисельності природно – заповідних територій за адміністративними районами Кіровоградської області, 1998 – 2018 рр.

Протягом 1998 - 2018 рр. кількість природно - заповідних територій зросла з 130 до 224. Процес формування заповідних об'єктів най-

більш активно відбувався у Долинському, Бобринецькому, Новгородківському, Устинівському районах (табл.3).

Таблиця 3

Розподіл територій та об'єктів ПЗФ за адміністративними районами Кіровоградської області, на 1.09.2018 р.

№ п/п	Назви районів та міст	Кількість заповідних територій та об'єктів ПЗФ							Площа ПЗФ, га	% заповідності
		Р а з о м	З а к а з н и к і в	Д е н д р о п а р к і в	П а м' я т о к п р и р о д и	Р Л П	П а р к і в-п а м' я т о к с а д о в о-п а р к о в о г о м и с т е ц т в а	З У		
1	Благовіщенський	7	5		1		1		963,52	1,37
2	Бобринецький	16	7		4			5	736,19	0,49
3	Вільшанський	3	1					2	100,0	0,15
4	Гайворонський	4	2		1			1	509,4	0,72
5	Голованівський	6	2		1			3	3826,7	3,86
6	Добровеличківський	5			3			2	195,02	0,15
7	Долинський	22	16	1	1	1		3	18230,5	14,53
8	Знам'янський	10	2		6			2	3645,7	2,73
9	Кіровоградський	9	2		4		1	2	223,3	0,14
10	Компаніївський	8	2		3			3	215,41	0,22
11	Маловисківський	12	5		7				273,4	0,25
12	Новгородківський	12	11					1	655,2	0,66

13	Новоархангельський	4	2				2	3104,0	2,57
14	Новомиргородський	18	14		2		2	1918,9	1,86
15	Новоукраїнський	12	7		3		2	275,37	0,17
16	Олександрівський	12	5		6		1	822,24	0,71
17	Олександрійський	6	4		1		1	753,0	0,41
18	Онуфріївський	19	7		2		1	662,71	0,75
19	Петрівський	8	2				6	1661,5	1,39
20	Світловодський	10	3		5	1	1	60612,3	49,72
21	Устинівський	15	6		2		7	891,1	0,95
	м. Кропивницький	6	1				5	130,52	1,16
	В цілому по області	224	106	1	52	2	8	100459,4	4,08

Законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною. Мережу територій та об'єктів ПЗФ передбачається розширити за рахунок мінімально антропогенно порушених земель та акваторій, а також тих, на яких ширше представлені види тварин і рослин, занесені до Червоної Книги України, та рідкісні рослинні угруповання, занесені до Зеленої Книги України. У кожній фізико-географічній провінції має бути щонайменше один природний чи біосферний заповідник або національний природний чи регіональний ландшафтний парк, де охорона природних комплексів і збереження екологічної рівноваги поєднуюватимуться з організованими формами підготовки кадрів, екологічного виховання, екологічного туризму, регламентованого відпочинку на природі.

Пріоритетами природоохоронної діяльності в Кіровоградській області на сьогодні є оптимізація мережі природно – заповідного фонду, підвищення категорійного складу та статусу заповідних територій. В області реалізується Загальнодержавна програма формування національної екомережі, природний каркас якої утворюють природно – заповідні території. Основними територіальними елементами екомережі є природні ядра, екологічні коридори, буферні зони, території ренатуралізації природних ландшафтів. Геопросторовий каркас регіональної екомережі Кіровоградської області утворюють: 5 ключових територій, 39 регіональних центрів біорізноманіття, близько 300 біоцентрів, 13 сполучних територій, у т.ч. 4 - національного рівня – Галицько-Слобожанський, Степовий, Південнобузький, Дніпровський, 3 сполучні території міжрегіонального рівня – Інгульська, Інгулецька, Раставецько-Росько-Тясминська, 6 регіональних – Синицька, Синюська, Ятранська, Чорноташлицька, Великовисівська, Цибульницька [1].

Ключовим природним ядром правобереж-

ної частини національного Галицько – Слобожанського лісостепового екокоридору має стати проєктований Чорноліський національний природний парк (ЧНПП). У його межах збережені найбільш крупні плакорні масиви широколистяних лісів на південній межі їх поширення у Східній Європі. Чорний ліс віднесений до числа 8 найважливіших ботанічних територій України за критеріями ІРА[8]. Чорний ліс разом з Чутою затверджений Постійним комітетом Бернської конвенції як об'єкт Смарагдової мережі України (всього в Україні існує 271 «смарагдових об'єктів» загальною площею 6,246 млн. га або 9,23% території України) (рис.2). Об'єкт зареєстрований як "Znamianskyi Chornyi Lis" (інший Чорний ліс знаходиться біля Івано-Франківська). Код UA0000255. Україна зобов'язується охороняти цю територію, зокрема біотопи з Резолюції 4 Постійного комітету Бернської конвенції. Основним для даної території є біотоп G1.A1 - «грабово-дубовий ліс» [2]. Нормативно-правова база для Смарагдової мережі розроблена слабо, але якщо розглядати її як аналог мережі Natura2000 у Євросоюзі, рубки головного користування мають бути припинені.

ЧНПП забезпечить охороною 6 лісових угруповань з числа занесених до Зеленої книги України, 12 видів вищих рослин та 15 видів тварин, включених до Червоної книги України і Європейського червоного списку, 37 видів мисливських тварин [4].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Формування мережі природно – заповідних територій в межах Кіровоградської області започатковано 1940 року створенням державного природного заповідника «Веселі Боковеньки». Етап цілеспрямованого виявлення та заповідання унікальних об'єктів природи охопив 1960 -1990 роки.

1991 року розпочався етап науково обґрунтованої оптимізації природно – заповідного фонду області. З 2000 р. реалізується Загальнодержавна програма формування національної екомережі. Особливо актуальним є питання

розробки проекту створення Чорноліського національного природного парку. Створення

національного природного парку

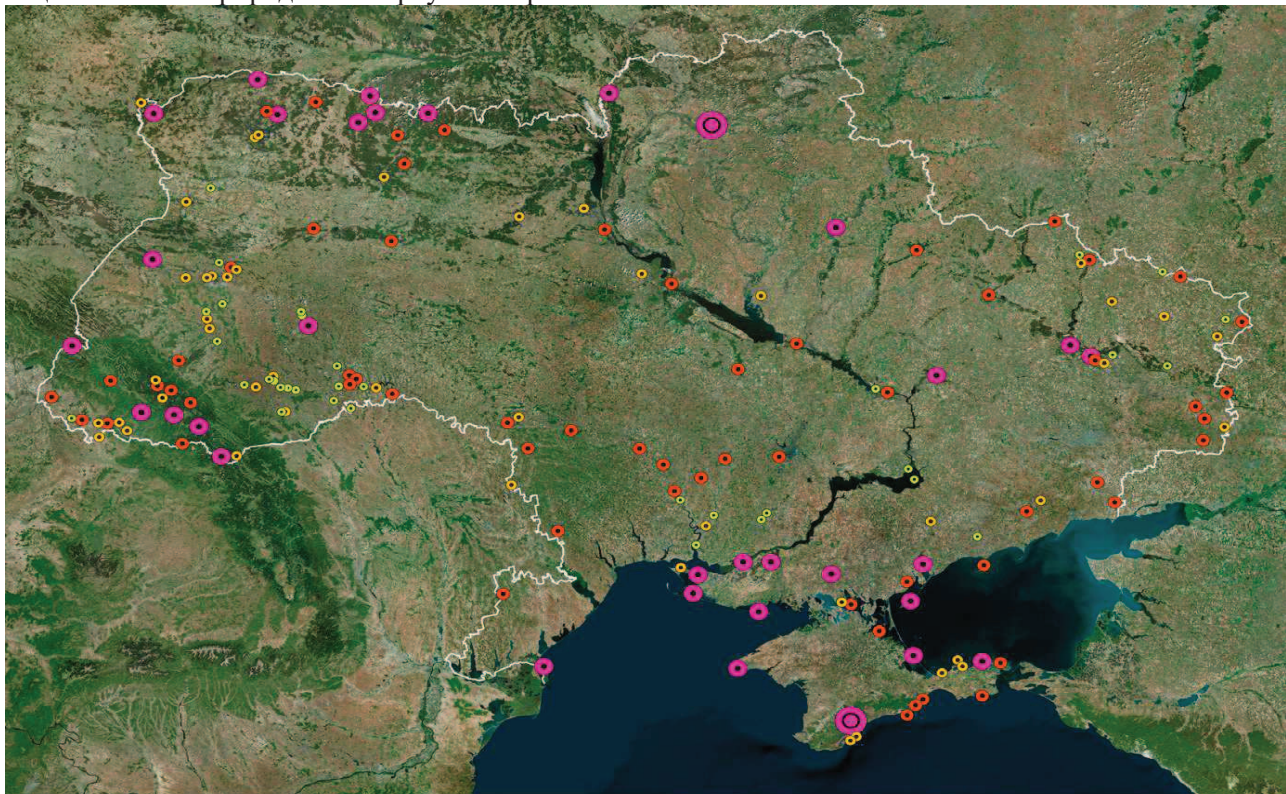

Рис.2. Смарагдова мережа України [2]

унеможливить процеси зникнення рідкісних рослинних угруповань та червонокнижних видів флори та фауни. Національний природний парк «Чорноліський» стане осередком охорони біотопів дубово-грабових лісів, сфагнових боліт, рідкісних лісових угруповань

із «Зеленої книги України», 13 видів флори з «Червоної книги України», 12 регіонально рідкісних видів рослин, центром екологічного виховання та моніторингу за ходом природних процесів у лісових біоценозах лісостепового Правобережного Придніпров'я.

Література:

1. До питання оптимізації елементів структурної будови регіональної екомережі Кіровоградської області // Актуальные проблемы современной науки: сборник тезисов научных трудов XXII Международной научно-практической конференции (Москва – Астана – Харьков – Вена, 28 июля 2017 г.) / Международный научный центр, 2017. – С.25 – 28.
2. Залучення громадськості та науковців до проектування мережі Емеральд (Смарагдової мережі) в Україні / Полянська К.В., Борисенко К.А., Павлачик П. (Paweł Pawlaczuk), Василюк О. В., Марущак О. Ю., Ширяєва Д. В., Куземко А. А., Осирко О. С. та ін. / під ред. д.б.н. А.Куземко. – Київ, 2017. – 304 с.
3. Мирза-Сіденко В. М. Флора і рослинність Південного Правобережного Лісостепу на межиріччі Дніпра-Синюхи: (Монографія). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 132с.
4. Мирза-Сіденко В.М., Андрієнко Т.Л., Онищенко В.А., Прядко О.І. Флора і рослинність проектного Чорнолісько-Дмитрівського національного природного парку //Укр. ботан. журн. – 2008. – 65, № 3. – С. 352–369.
5. Становлення природно-заповідної справи в Кіровоградській області (1940 – 2017 рр.)// Актуальные проблемы современной науки: сборник тезисов научных трудов XXIV Международной научно-практической конференции (Санкт - Петербург – Астана – Киев – Вена, 29 ноября 2017 г.) / Международный научный центр, 2017. – С.18 – 23.
6. Екологічний паспорт Кіровоградської області за 2017 рік [Електронний ресурс] / Департамент екології і природних ресурсів в Кіровоградській області. - Режим доступу : <http://ekolog.kr-admin.gov.ua/diialnist/stan-dovkillia-kirovohradskoj-oblasti/ekolohichniy-pasport-oblasti>
7. Природно – заповідний фонд України [Електронний ресурс] / Міністерство екології і природних ресурсів України. - Режим доступу : <http://pzf.menr.gov.ua>
8. Important Plant Areas of Ukraine / V.A. Onyshchenko (editor). – Kyiv: Alterpress, 2017.– 376 p. (Чорний ліс = С.62-64.)

References:

1. Do pytannya optymizatsiyi elementiv strukturnoyi budovy rehional'noyi ekomerezhi Kirovohrads'koyi oblasti // Aktual'nyye problemy sovremennoy nauky: sbornik tezysov nauchnykh trudov KhKhII Mezhdunarodnoy nauchno-praktycheskoy konferentsyy (Moskva – Astana – Khar'kov – Vena, 28 yulya 2017 h.) / Mezhdunarodnyy nauchnyy tsentr, 2017. – S.25 – 28.
2. Zaluchennya hromads'kosti ta naukovtsiv do proektuvannya merezhi Emerald (Smarahdovoyi merezhi) v Ukraini / Polyans'ka

- K.V., Borysenko K.A., Pavlachyk P. (Paweł Pawlatszyk), Vasylyuk O. V., Marushchak O. Yu., Shyryayeva D. V., Kuzemko A. A., Oskyrko O. S. ta in. / pid red. d.b.n. A.Kuzemko. – Kyiv, 2017. – 304 s.
3. Myrza-Sidenko V. M. Flora i roslynnist' Pivdennoho Pravoberezhnoho Lisostepu na mezhyrichchi Dnipra-Synyukhy: (Monohrafiya). – Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2006. – 132s.
 4. Myrza-Sidenko V.M., Andriyenko T.L., Onyshchenko V.A., Pryadko O.I. Flora i roslynnist' proektovanoho Chornolis'ko-Dmytrivs'koho natsional'noho pryrodnoho parku //Ukr. botan. zhurn. – 2008. – 65, # 3. – S. 352–369.
 5. Stanovlennya pryrodno-zapovidnoyi spravy v Kirovohrads'kiy oblasti (1940 – 2017 rr.)// Aktual'nye problemy sovremennoy nauky: sbornyk tezysov nauchnykh trudov KhKhIV Mezhdunarodnoy nauchno-praktycheskoy konferentsyy (Sankt - Peterburh – Astana – Kyev – Vena, 29 noyabrya 2017 h.)/ Mezhdunarodnyy nauchnyy tsentr, 2017. – S.18 – 23.
 6. Ekolohichnyy pasport Kirovohrads'koyi oblasti za 2017 rik [Elektronnyy resurs] / Departament ekolohiyi i pryrodnykh resursiv v Kirovohrads'kiy oblasti. - Rezhym dostupu : <http://ekolog.kr-admin.gov.ua/diialnist/stan-dovkillia-kirovohradskoii-oblasti/ekolohichnyi-pasport-oblasti>
 7. Pryrodno – zapovidnyy fond Ukrainy [Elektronnyy resurs] / Ministerstvo ekolohiyi i pryrodnykh resursiv Ukrainy. - Rezhym dostupu : <http://pzf.menr.gov.ua>
 8. Important Plant Areas of Ukraine / V.A. Onyshchenko (editor). – Kyiv: Alterpress, 2017.– 376 p. (Chorny lis = S.62-64.)

Аннотация:

В.М. Мирза – Сіденко, Н.М. Маслова. ПРИРОДНО - ЗАПОВЕДНЫЙ ФОНД КИРОВОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ: ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

В статье осуществлен анализ формирования природно - заповедного фонда Кировоградской области в течение 1940 - 2018 гг. Охарактеризован современный состав природно - заповедного фонда, который содержит 224 природно - заповедных территории общегосударственного (26) и местного (198) значения. Общая площадь ПЗФ области составляет 100,5 тыс.га. Основными категориями природно – заповедных территорий и объектов являются: дендрологические парки (1), региональные ландшафтные парки (2), заказники (106), памятники природы (52), парки – памятники садово – паркового искусства (8), заповедные урочища (55). Установлено, что наиболее высокая концентрация заповедных объектов наблюдается в лесостепной части области. Процент заповедности в Кировоградской области составляет 4,08%. Наименьшие его значения - <1% отмечены в пределах Бобринецкого, Гайворонского, Добровеличковского, Кировоградского, Компанеевского, Устиновского, Новоукраинского, Новгородковского районов, расположенных в степной зоне. Наиболее высокие показатели заповедности территории наблюдаются в Долинском (14,5%) и Светловодском (49,7%) районах, где значительные площади отведены под региональные ландшафтные парки «Веселобокovenковский им. М.Л. Давыдова» и «Светловодский». Учитывая высокую степень техногенной трансформации природных ландшафтов, на исследуемой территории количественно преобладают заповедные объекты площадью от 25,1 до 100,0 га (74 или 37,8% от общего количества), до 10,0 га (64; 32, 8%), от 10,0 до 25,0 га (36; 18,4%). Рассмотрены пути оптимизации сети природно - заповедных территорий. Является актуальным создание национального природного парка "Чернолесский". Национальный природный парк «Чернолесский» станет центром охраны биотопов дубово-грабовых лесов, сфагновых болот, центром мониторинга за ходом природных процессов в лесных биоценозах лесостепного Правобережного Приднепровья.

Ключевые слова: природно - заповедный фонд, процент заповедности, национальный природный парк, Кировоградская область

Abstract:

V.M. Mirza - Sydenko, N.M. Maslova NATURAL - RESERVED FUND OF THE KIROVOGRAD REGION: FORMATION HISTORY, CURRENT STATE, DEVELOPMENT TRENDS

The article analyzes the formation of the natural reserve fund of the Kirovograd region during 1940 - 2018. The modern composition of the natural reserve fund is characterized, which contains 224 natural reserve territories of national (26) and local (198) significance. The total area of the NRF of the region is 100.5 thousand hectares. The main categories of natural and protected areas and objects are: dendrological parks (1), regional landscape parks (2), reserves (106), nature monuments (52), parks - monuments of garden and park art (8), protected tracts (55). The territorial differences of the natural reserve fund of the region are analyzed. It was established that the highest concentration of protected objects is observed in the forest-steppe part of the region. The percentage of reserve in the Kirovograd region is 4.08%. Its smallest values - <1% are noted within the Bobrynetsky, Gaivoronsky, Dobrovelichkovsky, Kirovograd, Kompaneevsky, Ustinovsky, Novoukrainsky, Novgorodkovsky districts located in the steppe zone. The highest levels of protected areas are observed in Dolinsky (14.5%) and Svitlovodsky (49.7%) districts, where significant areas are set aside for the regional landscape parks "Vesylobokovenkovsky them. M.L. Davydov and Svitlovodsky. Considering the high degree of technogenic transformation of natural landscapes, in the area under study quantitatively dominated are protected objects ranging from 25.1 to 100.0 hectares (74 or 37.8% of the total), up to 10.0 hectares (64; 32, 8%) from 10.0 to 25.0 hectares (36; 18.4%). There are more than 500 hectares of large objects in total. 6. Svetlovodsky regional landscape parks (60.3 thousand hectares) and Vesylobokovenkovsky them have the largest areas. M.L. Davydov «(17.5 thousand hectares), landscape reserves“ Chernolesky «(3.5 thousand hectares), “ Goloche «(3.7 thousand hectares),“ Green Gate «(2.9 thousand hectares), «Big Vys» hydrological reserve (568 hectares). From 1998 to 2018 the number of natural - protected areas increased from 130 to 224. The process of the formation of protected objects was most active in the Dolinsky, Bobrynetsky, Novgorodkovsky, Ustinovsky districts. A regional ecological network is being formed within the territory under study. The ways of optimization of the network of natural - protected territories are considered. In Kirovograd region there are no high-category protected areas - nature reserves, national parks. The

creation of the Chernolesky national natural park is relevant. Within its borders, the largest plakorny massifs of deciduous forests on the southern border of their distribution in Eastern Europe are preserved. Black Forest is among the 8 most important botanical territories of Ukraine according to the IRA criteria. The Chernoleskiy massif is the most southern massif of oaken, hornbeam-oaken forests in Right-Bank Ukraine, on the southern border of their distribution in Eastern Europe. The black forest is included in the database of the most important botanical territories of Europe as arrays of oaken-hornbeam forests from the list of biotopes to be protected in accordance with the Bern Convention.

Key words: natural reserve fund, percentage of reserve, national natural park, Kirovograd region.

Надійшла 09.11.2018р.